

C. F. VON SCHMIDT-PHISELDEK: EUROPE AND AMERICA. *Copenhagen 1820. Facsimileudgave, udgivet af Udenrigsministeriet. København 1976. VIII + 307 s., ill. kr. 152.*

THORKILD KJÆRGAARD: DENMARK GETS THE NEWS OF '76. *København 1975. 43 s., ill. Kr. 100.*

Fra officiel dansk side har man valgt at festligholde 200-året for den amerikanske uafhængighedserklæring den 4. juli 1776; og under forsæde af folketingets formand har den danske komité taget initiativet til en række publikationer, hvoraf to er af interesse for dansk historie.

Indledningsvis må man konstatere, at komitéen har måttet grave dybt og søge bredt for at finde eksempler på, at offentligheden i Christian VII.s og Frederik VI.s Danmark overhovedet lod sig afficere af begivenhederne på det amerikanske kontinent. Kontaktfladerne imellem det danske monarki og de nordamerikanske kolonier var vitterlig overordentlig få og begrænsede; og en mere direkte interesse for styret i København havde det amerikanske oprør kun, fordi de danske vestindiske øer var afhængige af at kunne handle med de amerikanske østkysthavne. Nok havde udenrigsminister A. P. Bernstorff en klar forståelse for de økonomiske følger, som koloniernes eventuelle uafhængighed ville kunne få for monarkiets søfart og handel; men grundlæggende anskuede det danske gehejmestatsråd konflikten i lyset af den europæiske magtbalance. Det var da også symptomatisk, at det danske styre i den såkaldte Bergen-affære i 1779 – hvor engelske og amerikanske interesser for første gang tørnede sammen på dansk grund – uden tøven prioriterede hensynet til London over hensynet til den amerikanske kongres. Og først så sent som i januar 1801 blev der fra dansk side taget de første skridt henimod oprettelsen af diplomatiske forbindelser imellem de to stater.

Nu kan man vel vanskeligt festligholde den amerikanske uafhængighed ved at demonstrere, hvor ringe indtryk uafhængighedskrigen gjorde på den danske offentlighed. Komitéen har derfor valgt at udgive en facsimileudgave af det første danske værk, der mere indgående behandler amerikanske forhold, samt publicere et essay om, hvorledes selve uafhængighedserklæringen blev modtaget i Danmark i efteråret 1776.

Værket er den engelske udgave fra 1820 af C. F. von Schmidt-Phiseldeks »Europa und America, oder die künfftigen Verhältnisse der civilisirten Welt«. Heri fremhæver den tyskfødte embedsmand og filosofiske forfatter Amerikas voksende politiske og økonomiske betydning; og han plæderer på den baggrund for en form for europæisk union som svar på den ændrede balance. Man må karakterisere publikationen som et heldigt valg; og der er i den forbindelse grund til at gøre opmærksom på den udmærkede præsentation af forfatteren og hans værk, som udgiveren, cand. mag. Thorkild Kjærgaard, har forsynet facsimileudgaven med.

Thorkild Kjærgaard er samtidig forfatter til det omkring 30 sider store essay

»Denmark gets the News of '76«, som behandler den danske offentligheds modtagelse af selve uafhængighedserklæringen. Perioden 1773–1784 repræsenterer som bekendt en lakune i Edvard Holms forfatterskab omkring den offentlige mening i Danmark i sidste halvdel af det 18. århundrede. Thorkild Kjærgaard har derfor ikke kunnet bygge på eksisterende forskning; og han har følgelig selv måttet søge i aviser og memoirer efter reaktioner. Fremstillingen må karakteriseres som instruktiv og velskrevet; en analyse af avisernes offentliggørelse af uafhængighedserklæringen giver et interessant eksempel på effekten af den såkaldte »stille censur« under forordningen af 20. oktober 1773; og det er lykkedes at fremdrage en række – tildels meget fornøjelige – eksempler på den danske offentligheds reaktioner. I sin korte form giver fremstillingen et velkomment detailbidrag til belysning af en ellers lidet kendt periode i dansk pressehistorie.

Ole Feldbæk

C. TH. ZAHLES DAGBØGER 1914–1917. *Udgivet af Tage Kaarsted, XII + 148 s., Universitetsforlaget i Aarhus, 1974, kr. 23.*

Som flere af sine ministerkolleger (Ove Rode og P. Munch) følte lederen af den radikale regering under 1. verdenskrig, C. Th. Zahle, trang til at fastholde de mange indtryk, som krigen bragte, ved at føre dagbog. Resultatet blev en række optegnelser for årene 1914–17 omend med store huller. Faktisk er dagbogen kun blevet regelmæssigt ført i perioderne november 1914–maj 1915, september 1915, marts–april 1916 samt marts–april 1917. Hertil kommer så indførsler ved enkelte andre datoer. Så fragmentarisk dagbogen end er, er den dog yderst interessant læsning for den, der ønsker et øget indblik i den danske regerings situation under krigsforholdene.

Grundlovsforhandlingerne og problemerne omkring Islands statsretslige forhold har naturligt nok beskæftiget Zahle en del, men også de øvrige ministres problemer, som man dels diskuterede i ministerbilen på vej hjem om aftenen dels på uformelle møder for ministeriets inderkreds (de 5), har optaget konseilspræsidenten, hvad enten det drejede sig om Munchs stridigheder med militæret, Rodes vanskeligheder med landbruget eller kirkeminister Th. Povlsens forhandlinger med bisperne. Også udenrigspolitikken optog Zahle. Det stod ham således i 1915 klart, at mens England kunne *skade* vor import af råstoffer, kunne Tyskland *tilintetgøre* denne. Problemet var derfor at overbevise tyskerne om, at hvis denne import standsedes, fik de ingen fødevarer fra Danmark. Det var dog Zahle en trøst, at Scavenius førte sin »smækre klinge med virtuositet« (s. 42). Interessant i denne forbindelse er en sætning om hvilke begrundelser, der lå bag den danske politik angående udførselsforbuddene: »Vi skal jo have en indenlandsk årsag til alle forbud; thi ellers er Tysklands misnøjelse at befrygte« (s. 17)